

УДК 371.2:378

DOI:

Наталія Шетеля, кандидат психологічних наук, доцент заслужений працівник культури України, директор інституту КЗВО “Ужгородський інститут культури і мистецтв”

ЗМІСТ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Констатовано потребу формування аксіологічної компетентності у фахівців в галузі 02 “Культура і мистецтво”. Вказано, що для сучасної вищої освіти надзвичайної актуальності набуває створення простору зустрічі різних культур, простору ціннісного синтезу, що сприятиме засвоєнню загальнолюдських та професійних цінностей. Показано, що нині наявна теоретична основа для концептуалізації змісту аксіологічної компетентності у контексті культурно-мистецької освіти.

Сформульовано визначення аксіологічної компетентності як здатності практичної діяльності на ціннісній основі і ґрунтуючись на систему аксіологічних знань. При цьому, аксіологічна компетентність розглядається у предметному контексті й функціональному. У першому випадку йдеться про те, що аксіологічна компетентність побутує як сукупність особистих, професійних і соціально-культурних цінностей, що задають характер його ціннісно-сислової сфери, яка формує смисли та цілі життєдіяльності й детермінує способи їх досягнення. Своєю чергою, з функціональної точки зору аксіологічна компетентність проявляється у змісті й характері діяльності індивіда, у способі мислення й поведінки. Фактично сформованість аксіологічної компетентності засвідчується змістом і характером інтелектуальної й практичної активності.

Ключові слова: професійна підготовка; аксіологія; аксіологічна компетентність; культурно-мистецька освіта.

Лім. 7.

Natalia Shetelia, Ph.D.(Psychology), Associate Professor of the Honored Worker of Culture of Ukraine, Director of the Institute, “Uzhhorod Institute of Culture and Art”

CONTENT OF AXIOLOGICAL COMPETENCE IN THE CONTEXT OF CULTURAL AND ARTISTIC EDUCATION

The need for the formation of axiological competence of specialists in the field of 02 “Culture and Art” is started. It is pointed out that for modern higher education, the creation of a space for study of different cultures, a space for the value synthesis, which will promote the assimilation of universal and professional activities, is becoming extremely important. It is shown that currently there is a theoretical basis for conceptualizing the content of axiological competence in the context of cultural and artistic education.

The aim of the research is to define the conceptualization of the content of the definition of axiological competence is formulated as the ability of practical activities on a basis of values and based on a system of axiological knowledge. At the same time, axiological competence is considered in the subject and functional context. In the first case it is said that axiological competence runs as a set of personal, professional and socio-cultural values, which determine the nature of its value-semantic sphere that forms the meanings and benefits of life and determines ways to achieve them. In turn, from the functional point of view, axiological competence is manifested in the content and nature of the activities of the individual, in the way of thinking and behaving. In fact, the formation of axiological competence is associated with the content of the nature of intellectual and practical activity.

It is established that axiological competence, along with axiological knowledge, is based on a developed value-semantic sphere (a set of personal, professional, and socio-cultural values). At the same time, according to the author's definition: 1) personal values are the set of the moral values – decency, and social – self-improvement and self-development; 2) professional values are, first of all, professional competence and professional self-realization; 3) basic social and cultural values are respect for human dignity, freedom and democracy.

Keywords: professional training; axiology; axiological competence; cultural and artistic education.

Постановка проблеми. Відкритість і динамічний характер сучасного культурного простору кратно підвищує вимоги до суб'єктів культурної активності, зокрема щодо аксіологічної компетентності. Нині на плечі фахівця в галузі 02 “Культура і мистецтво” лягає завдання збереження й

примноження культурної спадщини (духовної і матеріальної) у поєднанні зі створенням умов для збереження культурної самобутності сучасного українця, формування у нього здатності діяти на підставі гуманістичних цінностей.

При цьому поточна культурна ситуація зумовлює потребу впровадження освітньої

практики, що має в основі ціннісно-антропологічні підходи. Для сучасної вищої освіти надзвичайної актуальності набуває створення простору зустрічі різних культур, простору *ціннісного синтезу, що сприятиме формуванню високого рівня культури (зокрема, аксіологічної), засвоєнню загальнолюдських та професійних цінностей*. З іншого боку, принциповим для побудови сучасної освітньої стратегії, зокрема щодо професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв, є факт визнання на рівні національного і міжнародного освітянського законодавства необхідності реалізації аксіологічного підходу у системі освіти. У випадку професійної підготовки фахівця в галузі 02 “Культура і мистецтво” додаткове аксіологічне навантаження на відповідний освітній процес накладає профільне законодавство означеної галузі.

Вказане підтверджує актуальність звернення до феномену аксіологічної компетентності у контексті культурно-мистецької освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

На початковому етапі нашого дослідження вважаємо за потрібне наголосити, що в його основу покладено напрацювання сучасних педагогічної й аксіологічної теорій.

У педагогічному контексті беремо до уваги роботи присвячені: 1) цілям і завданням сучасної освіти (В. Андрущенко, Л. Губерський, В. Кремень, Г. Москалик й ін.); 2) методам, засобам і формам освітньої діяльності (І. Кашекова, О. Овчарук, Н. Нікула та ін.); 3) ідеям саморозвитку й самовдосконалення, зокрема ціннісного, суб’єктів освітнього процесу (Ю. Пелех, М. Савчин, С. Злате і Г. Кукуї, І. Зязюн, О. Черненко та ін.). Своєю чергою, у теорії цінностей нині ґрунтовно доведено фундаментального значення цінностей для людини і суспільства, що прочитується у працях Т. Парсонса, Р. Інлегарта, Ш. Шварца, М. Рокіча, М. Шелера та ін.

Окремо маємо відзначити, що звернення до ідей ціннісної освіти актуалізується у таких нормативно-правових документах, як: Закон України “Про освіту” (2017), Закон України “Про вищу освіту” (2014), Закон України “Про професійний розвиток працівників” (2012), Закон України “Про культуру” (2010). Крім того, проведені нами дослідження також надає підстави стверджувати про визнання важливості ціннісних аспектів у системі міжнародних правових актів. Зокрема, у преамбулі Договору про Європейський Союз (1992) містяться положення щодо підтримки універсальних цінностей, які є складовою інтелектуальної й гуманістичної спадщини Європи та концептуально-стратегічною

основою заснування Європейського Союзу. У Стратегічній рамковій програмі ЄС “Освіта і підготовка 2020” (2009) постулюється необхідність ціннісної компоненти освітнього процесу, адже утвердження принципів для європейців принципів справедливості, соціальної згуртованості й активного громадянства має очевидний ціннісний характер.

Водночас маємо підстави констатувати, що нині існують певні проблеми реалізації аксіологічного підходу в системі професійної підготовки фахівців у галузі культури і мистецтв. Аналіз змісту стандартів вищої освіти для галузі 02 “Культура і мистецтво” показав, що з-поміж загальних компетентностей подані такі, які передбачають залучення аксіологічного підходу в освітній процес, однак нібито в усіченому варіанті. Крім того, у системі спеціальних (фахових, предметних) компетентностей аксіологічна складова практично не відображена або має епізодичний, поверховий, несистемний характер.

Отже, аналіз основних досліджень і публікацій за обраною темою, по-перше, вказує на наявність теоретичного підґрунтя для концептуалізації змісту аксіологічної компетентності у контексті культурно-мистецької освіти, а по-друге, веде до дослідницьку новизну такого наукового пошуку.

Мети статті – здійснити концептуалізацію змісту аксіологічної компетентності у контексті культурно-мистецької освіти. Досягнення вказаної мети потребує реалізації таких завдань: 1) формулювання методологічно обґрунтованого визначення поняття “аксіологічна компетентність”; 2) з’ясування специфіки аксіокомпетентності здобувача освіти в галузі 02 “Культура і мистецтво”.

Виклад основного матеріалу. Сучасна ціннісна ситуація у сфері освіти характеризується наростаючим релятивізмом стосовно моральних регулятивів і культурних цінностей існування людини. При цьому очевидний у межах сучасного культурного простору плюралізм цінностей не компенсує дефіцит більш-менш стійкої системи взаємостосунків, які б сприяли росту духовного потенціалу людей. “Тому знову стають актуальними “абсолютні” та фундаментальні цінності – добро, істина, краса, родина, робота, добробут, благополуччя дітей тощо, незважаючи на їх амбівалентний характер” [11, 115]. З іншого боку, нинішня надзвичайна увага до феномену цінностей та аксіології загалом зумовлена ситуацією “ціннісної невизначеності особистості” (роздвоєння особистості), а також необхідністю її подолання засобами освіти та виховання [1, 6]. Направду, ми спостерігаємо свого роду розрив у

смисловий й ціннісній комунікації поколінь. Класична культурна спадщина, її духовні й матеріальні цінності нібито втрачають актуальність, а для когось і цінність, а на практиці втрачається фундаментальний культурний скарб, значимий для становлення і особистості, і суспільства.

В означеній ситуації, аксіологічні знання зі статусу теоретичних об'єктивно переходять у статус практичних, а володіння цими, на перший погляд, специфічними знаннями – читай, формування аксіологічної компетентності, перетворюється на життєву необхідність для сучасної людини, адже аксіознання функціонально спрямовані на ефективну адаптацію особистості до мінливого соціально-культурного та економічного середовища кожного суспільства.

Зауважимо, що, виходячи з положень сучасної ціннісної теорії, нині аксіологічне знання постає як результат осмислення методологічних проблем ціннісного пізнання і ціннісної сфери індивідуального й соціального буття [9]. Аксіологічне знання включає такі компоненти: онтологічний, гносеологічний, антропологічний, праксеологічний й герменевтичний. Аксіологічне знання постає також складноутвореною системою, що структурована різними сукупностями фактів, закономірностей, теоретичних побудов ціннісної теорії, які загалом сприяють цілісному уявленню про світ цінностей і водночас доводять складність ціннісних феноменів (цінності, ціннісні орієнтації, ціннісно-смилова сфера, ціннісна свідомість, аксіологічна культура тощо) [10].

Принагідно варто згадати результати дослідження, що було проведене асоціацією EDUCAUSE, експерти якої окреслили ландшафт і визначили найбільш впливові тенденції, що нині формують вищу освіту, викладання та навчання. Ключові тренди були ідентифіковані у рамках п'яти категорій: соціальні, технологічні, економічні, вищої освіти та політичні. Аналіз вказаних трендів надає можливість визначити систему цінностей-орієнтирів як матимуть найближчим часом особливу вагу: 1) соціальні: благополуччя і психічне здоров'я студентства, справедливі та чесні освітні практики; 2) технологічні: інноваційні підходи, цифрове навчальне середовище, конфіденційність у цифровому просторі; 3) економічні: навички як освітній результат; 4) вища освіта: варіативність здобуття освіти, онлайн-освіта; 5) політичні: соціальна цінність вищої освіти [12]. Означені орієнтири, очевидно, повинні знайти відображення у структурі аксіологічної компетентності сучасного фахівця, зокрема у культурно-мистецькій сфері.

Зрештою, концептуальну ідеєю аксіологічного

знання можливо сформулювати як визнання принципового значення ціннісних феноменів для індивідуального прогресу і соціального поступу. Практичним завданням сучасного аксіологічного знання є промоція духовних цінностей, формування орієнтацій на гуманістичні й неутилітарні цінності. Зважаючи на вказане, обґрунтованим і логічним постає завдання інтеграції аксіологічного знання з педагогічною теорією і практикою. Водночас і володіннями засвоєння аксіологічних знань – сформованість аксіологічної компетентності, очевидно мають розглядатися як програмні результати навчання сучасного фахівця, зокрема фахівця у галузі культури і мистецтв.

Аксіологічну компетентність обґрунтовано розглядати як здатність до практичної діяльності на ціннісній основі і спираючись на систему аксіологічних знань. Сформована аксіологічна компетентність засвідчується здатністю розуміти особливості різних ціннісних дискурсів і вмінням здійснювати обґрунтований ціннісний вибір на підставі аксіологічних знань й ціннісних переконань. Для розуміння феномену аксіологічної компетентності необхідно також зауважити, що така компетентність заснована на певній системі цінностей, що визначають зміст і характер цілісно-смилової сфери особистості (зокрема майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв). Крім того, сформованість аксіологічної компетентності є свідченням рівня аксіологічної культури як особливого способу соціального буття індивіда, що ґрунтується на аксіологічних знаннях й розвиненій ціннісно-смиловій сфері. Аксіологічна культура засвідчується процесами ціннісної самореалізації індивіда, обраними й здійснюваними індивідом життєвими стратегіями. Останнє важливе для практичної фіксації аксіологічної компетентності. Втім, зосередимо увагу на ціннісній основі аксіологічної компетентності фахівця в галузі 02 “Культура і мистецтво”.

Наголосимо, що досі є відкритим питання конкретизації основоположних цінностей для аксіологічної компетентності фахівця у галузі культури і мистецтв. Зокрема, нами не виявлено результатів цілеспрямованих досліджень, які б систематизували вказані цінності, розкривали їхній зміст та особливості, обґрунтовували їхнє значення для професійної діяльності фахівців відповідного профілю. Вважаємо такого роду дослідження принциповим для подальшого забезпечення методологічної бази професійної підготовки фахівця у галузі культури і мистецтв, напрацювання педагогічних умов формування його аксіологічної компетентності.

Вихідним положенням для здійснення такого дослідження є визначення змісту поняття “цінності”. На підставі опрацьованого матеріалу щодо значення теорії цінностей як методологічної основи аксіологічної підготовки [2; 3; 4; 7; 8; 10], цінності нами визначаються як істотні характеристики свідомості, феномен, що поєднує у собі об’єктивне й суб’єктивне, структурує духовно-практичні орієнтації кожної людини, виступає джерелом безпосередніх мотивів її поведінки, спрямовує на *досягнення ідеалу, який виражає ці цінності. Наголосимо, що запропоноване трактування цінностей цілком узгоджується з визначенням, поданим у “Глосарії термінології навчальних планів, програм. Міжнародне бюро освіти ЮНЕСКО (2013 р.)”*: “Цінності. Культурно визначені принципи та основні переконання, розділені окремими людьми та групами, які керують та мотивують ставлення, вибір та поведінку та правлять широкими орієнтирами для суспільного життя” [6, 404]. Отож, наші подальші міркування щодо змістового наповнення особистих, професійних і соціокультурних цінностей майбутнього фахівця у галузі культури і мистецтв спиратимуться саме на вказане визначення.

Увага до особистісних цінностей майбутнього фахівця у галузі культури і мистецтв, на наше переконання, має очевидне й вагоме обґрунтування. Для людини особистісні цінності постають як основа життя, детермінують життєві стратегії, у тому числі мають особливе значення для свідомого вибору майбутньої професії. Особистісні цінності, без перебільшення, визначають життєвий шлях людини, вони – основа ухвалення важливих життєвих рішень й практичної комунікації з навколишнім світом. Означені цінності мають визначальний характер для усвідомлення свого місця у професійному просторі й мотивуючий – для особистісного розвитку. Особистісні цінності розкриваються у рисах характеру конкретної людини, її поведінці, інтересах, способі й стилі особистого життя. Посутнім для нас є систематизація особистісних цінностей за допомогою поділу на моральні й діяльнісні. При цьому, до моральних цінностей передусім відносимо порядність (і як основу міжособистісної комунікації, і як основу професійної діяльності), а до діяльнісних – самовдосконалення й саморозвиток (відображають орієнтацію і на вітальні характеристики буття особистості – здоров’я, душевна гармонія, благополуччя, і на позитивні життєві й професійні стратегії).

Наступним принципово важливим моментом

для нашого дослідження є увага до професійних цінностей, що потрактовується як основа професійної культури. Саме професійні цінності, будучи основою професійної культури і структурним компонентом психологічної готовності фахівця певного спрямування, забезпечують його здатність до послідовної реалізації професійної стратегії, стабільність професійних переконань й цілісність професійної позиції. Аналіз різних підходів до визначення змісту професійних цінностей та результати емпіричної їхньої перевірки [13; 14] дають підстави віднести до фундаментальних професійних цінностей: 1) професійну компетентність (цінність-ціль і цінність-мотив), що охоплює рівень професійної освіти, відповідальність і впевненість; 2) професійну самореалізацію (цінність-ціль і цінність-властивість), що передбачає майстерність, відданість справі і професійному товариству, матеріальне задоволення. Уважаємо, що основним завданням професійної підготовки майбутнього фахівця у галузі культури і мистецтв є забезпечення умов для опанування студентами знань і технологій, необхідних для їх успішної самореалізації у творчій, мистецькій професії, розвитку відповідної мотивації до творчої й культурної діяльності на основі компетентностей сформованих під час навчання.

Зрештою, увага до соціокультурних цінностей зумовлена тим фактом, що вони правлять основою соціалізації і інкультурації нових поколінь, а також є основою збереження етосу культури. При цьому, соціокультурні цінності інтегрують панівні суспільні ідеали і зразки, відображають їхню унікальність й неповторність [2; 5; 7; 8]. Виходячи з цього, соціокультурні цінності майбутнього фахівця у галузі культури і мистецтв ми потрактуємо як особистісні феномени, які становлять мотиваційну основу суспільної активності, здатності виконувати професійні й громадянські обов’язки. Щодо конкретизації змісту соціокультурних цінностей майбутнього фахівця відповідного профілю, то вважаємо обґрунтованим віднести до вказаного виду цінностей: 1) повагу людської гідності (що охоплює дотримання прав людини, плюралізм, недискримінацію, терпимість), 2) свободу (в її духовному й матеріальному вимірах), 3) демократію (з невід’ємними ідеями верховенства права, рівності й солідарності). Означені соціокультурні цінності вважаємо принциповими для розвиненої ціннісно-сміслові сфери майбутнього фахівця у галузі культури і мистецтв, що є основою ціннісної зваженої інтелектуальної й практичної активності

і прямим свідченням сформованість аксіологічної компетентності.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна зробити такі висновки й узагальнення:

1. Аксіологічна компетентність нами трактується як здатність до практичної діяльності на ціннісній основі, що ґрунтується на системі аксіологічних знань. Сформована аксіологічна компетентність засвідчується здатністю розуміти особливості різних ціннісних дискурсів і вмінням здійснювати обґрунтований ціннісний вибір на підставі аксіологічних знань й ціннісних переконань. При цьому аксіологічну компетентність необхідно розглядати, як у предметному, так і функціональному контекстах. У першому випадку йдеться про те, що аксіологічна компетентність побутує як сукупність особистих, професійних і соціально-культурних цінностей, що задають характер його ціннісно-сислової сфери, яка формує смисли та цілі життєдіяльності й детермінує способи їх досягнення. Своєю чергою, з функціонального погляду аксіологічна компетентність проявляється у змісті та характері діяльності індивіда, способі його мислення й поведінки. Фактично сформованість аксіологічної компетентності засвідчується змістом і характером інтелектуальної та практичної активності.

2. Проведений нами аналіз теоретичних і практичних напрацювань сучасної аксіології дає підстави стверджувати, що аксіологічна компетентність поряд із аксіологічними знаннями ґрунтується на розвиненій ціннісно-сислової сфері як сукупності особистих, професійних і соціокультурних цінностей. *При цьому відповідно до авторського визначення:* 1) особистісні цінності – це сукупність моральних (наприклад, порядність, доброчесність, справедливість тощо) та діяльнісних (як-от, самопізнання, самовдосконалення, саморозвиток та ін.) цінностей; 2) професійні цінності – це передовсім професіоналізм, професійна компетентність, професійна самореалізація; 3) основні соціокультурні цінності – це повага людської гідності, свобода та демократія.

Зрештою, з погляду перспективи подальших наукових розвідок щодо формування аксіологічної компетентності здобувачів освіти в галузі 02 “Культура і мистецтво”, на підставі отриманих результатів перспективно здійснити спеціальне дослідження щодо педагогічних засобів і технологій, які забезпечать ефективність процесу формування очікуваної аксіологічної компетентності фахівця культурно-мистецької сфери.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрущенко В. Ціннісна невизначеність особистості та її подолання засобами освіти. *Вища освіта України*. 2015. № 3. С. 5–13.
- Андрущенко Т. В. Ціннісна палітра європейського простору освіти (український вимір). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2016. № 4 (49). С. 107–113.
- Бодак В., Пантюк Т., Пантюк М., Гамерська І. Глобалізація та інтеграція освіти України як індикатори її оптимізації і розвитку. *Молодь і ринок*. 2021. № 11–12 (197–198). С. 6–11.
- Васильєва Д. В. Методологічні засади реалізації аксіологічного підходу до навчання математики в школі. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 2. С. 42–49.
- Инглхарт Р. Культурная эволюция: как меняются человеческие мотивации и как это меняет мир / пер. с англ. С. Л. Лопатиной, под ред. М. А. Завадской, В. В. Костенко, А. А. Широкаковой, научн. ред. Э. Д. Понарин. Москва: Мысль, 2018. 347 с.
- Національний освітньо-науковий глосарій. Київ: ТоВ “коНВіпiнiТ”, 2018. 524 с.
- Orshanski L. Orientation of future teachers towards humanistic and professional values. *Lubelski rocznik pedagogiczny*. Lublin: 2018. Т. XXXVII, nr. 3. S. 245 – 255.
- Пелех Ю. В. Ціннісний інтелект: філософсько-методологічні перспективи у педагогічній практиці. *European potential for the development of pedagogical and psychological science*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2021. P. 331–366.
- Пелех Ю., Матвійчук А., Білоус Т. Ціннісний інтелект людини в осмисленні і вирішенні сучасних соціальних проблем. *Нова педагогічна думка*. 2021. Т. 106. № 2. С. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-106-2-77-83>
- Підлісний М. М. Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 164 с.
- Стасевська О. А. Духовні цінності і соціокультурна ідентичність: проблема взаємообумовленості. *Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. Серія : Філософія*. 2016. № 4. С. 113–122.
- Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (доступ 15.09.2021).
- Professional Values for a Successful Career. Indeed. URL: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/professional-values> (доступ 15.09.2021).

14. Donald Sull, Stefano Turconi, Charles Sull. When It Comes to Culture, Does Your Company Walk the Talk? *Management review*, July 21, 2020. URL: <https://sloanreview.mit.edu/article/when-it-comes-to-culture-does-your-company-walk-the-talk/?fbclid=IwAR2hM0SJMFdWJS2DSgMSgTZMMKUIx4r1wDVtMmIsISZ7cTyEJYn6IECs3g> (дата звернення: 18.09.2020).

REFERENCES

1. Andrushchenko, V. (2015). Tsinnisna nevyznachenist osobystosti ta yii podolannia zasobamy osvity [Value uncertainty of the individual and its overcoming by means of education]. *Higher education in Ukraine*, No. 3. pp. 5–13. [in Ukrainian].

2. Andrushchenko, T. V. (2016). Tsinnisna palitra yevropeiskoho prostoru osvity (ukrainskyi vymir) [Value palette of the European educational space (Ukrainian dimension)]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after MP Drahomanov. Series 12. Psychological sciences*, No. 4 (49). pp. 107–113. [in Ukrainian].

3. Bodak, V., Pantiuk, T., Pantiuk, M. & Hamerska, I. (2021). Hlobalizatsiia ta intehratsiia osvity Ukrainy yak indykatory yii optymizatsii i rozvytku [Globalization and integration of Ukrainian education as indicators of its optimization and development]. *Youth and the market*, № 11–12 (197–198). pp. 6–11. [in Ukrainian].

4. Vasylieva, D. V. (2016). Metodolohichni zasady realizatsii aksiolohichnoho pidkhodu do navchannia matematyky v shkoli [Methodological bases of realization of the axiological approach to teaching mathematics at school]. *Ukrainian pedagogical journal*, No. 2. pp. 42–49. [in Ukrainian].

5. Ingkharth, R. (2018). Kulturnaya evolyutsiya: kak menyayutsya chelovecheskie motivatsii i kak eto menyaet mir [Cultural evolution: how human motivations change and how it changes the world]. Translated from English S. L. Lopatynoi, (Ed.). M. A. Zavadskoi, V. V. Kostenko, A. A. Shyrokanovoi. Moscow, 347 p.

6. Natsionalnyi osvitno-naukovyi hlosarii (2018). [National Educational and Scientific Glossary]. Kyiv, 524 p. [in Ukrainian].

7. Pelekh, Yu. V. (2021). Tsinnisnyi intelekt: filosofsko-metodolohichni perspektyvy u

pedahohichnii praktytsi [Value intelligence: philosophical and methodological perspectives in pedagogical practice]. *European potential for the development of pedagogical and psychological science*. Riga, Latvia, pp. 331–366. [in Ukrainian].

8. Orshanski, L. (2018). Orientation offuture teachers towards humanistic and professional values. *Lubelski rocznik pedagogiczny*. Lublin, No. 3. pp. 245 – 255. [in English].

9. Pelekh, Yu., Matviichuk, A. & Bilous, T. (2021). Tsinnisnyi intelekt liudyny v osmyslenni i vyrishenni suchasnykh sotsialnykh problem [Value intelligence of the person in comprehension and the decision of modern social problems]. *New pedagogical thought*, Vol. 106 No. 2. pp. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-106-2-77-83> [in Ukrainian].

10. Pidlisnyi, M. M. (2020). Problemy aksiolohii ta shliakhy yikh vyrishennia [Problems of axiology and ways to solve them]. Dnipro, 164 p. [in Ukrainian].

11. Stasevska, O. A. (2016). Dukhovni tsinnosti i sotsiokultura identychnist: problema vzaïmoobumovlenosti [Spiritual values and socio-cultural identity: the problem of interdependence]. *Bulletin of the National University “Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine”*. Series: Philosophy, No. 4. pp. 113–122. [in Ukrainian].

12. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2031 roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031]. Ministry of Education and Science of Ukraine. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (Accessed 15 Sept.2021). [in Ukrainian].

13. Professional Values for a Successful Career (2021). Indeed. Available at: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/professional-values>. [in English].

14. Donald Sull, Stefano Turconi, Charles Sull. When It Comes to Culture, Does Your Company Walk the Talk? *Management review*, July 21, 2020. Available at: <https://sloanreview.mit.edu/article/when-it-comes-to-culture-does-your-company-walk-the-talk/?fbclid=IwAR2hM0SJMFdWJS2DSgMSgTZMMKUIx4r1wDVtMmIsISZ7cTyEJYn6IECs3g> [in English].

Стаття надійшла до редакції 12.04.2022

“Свої здібності людина може пізнати, лише спробувавши їх використати”.

Сенека
давньоримський філософ

